

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Білавич Галини Василівни «Теорія і практика виховання господарської культури учнів та дорослих у Західній Україні (друга половина XIX – середина 40-х років XX століття)», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

За сучасних умов розвитку українського суспільства актуалізується питання економічної освіти, що зумовлено необхідністю переходу до нових засад формування та розвитку господарсько-економічних знань, які базуються на історико-культурних і духовно-моральних традиціях українського народу, орієнтовані на поглиблений аналіз економічних процесів. Тому на часі розроблення концепції виховання господарської культури особистості, метою якої має стати розвиток системи господарсько-економічної освіти. Це забезпечило б не тільки інтенсивне накопичення відповідних знань і оптимізацію їх використання як головного ресурсу розвитку українського суспільства та його соціально орієнтованої економіки, а й розвиток творчого потенціалу особистості та її соціалізацію, формування якостей господаря, розвиток здібностей до самореалізації, самоосвіти тощо. З означених позицій актуальність виконаної дисертаційної роботи Г.В. Білавич не викликає сумніву.

Її наукова та практична значущість зумовлюється потребою розв'язання низки суперечностей, у тому числі й між нагромадженням українського педагогічного наукою наприкінці XX – на початку XXI століття значного доробку з історії розвитку освіти в Західній Україні та відсутністю окремого цілісного дослідження теорії і практики виховання господарської культури учнів та дорослих на західноукраїнських землях у другій половині XIX – середині 40-х років XX століття. Авторка ґрунтовно дослідила ті аспекти

порушеної проблеми, які були досі невідомі, замовчувані чи представлені суб'єктивно, упереджено.

Дисертація є складовою частиною науково-дослідної роботи ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти в Україні та зарубіжжі» (державний реєстраційний № 0108U009122).

Структура рецензованого дисертаційного дослідження у цілому логічна. Науковий апарат дисертації сформульований грамотно.

Не викликає сумніву наукова новизна проведеного дослідження, оскільки у ньому, зокрема: вперше цілісно висвітлено процес виховання господарської культури учнів та дорослих у західному регіоні України в другій половині XIX – середині 40-х рр. XX століття та визначено в ньому певні етапи; узагальнено можливості й перспективи творчого використання продуктивних ідей та історико-педагогічного досвіду виховання господарської культури особистості в Західній Україні досліджуваного періоду у розвитку сучасної теорії і практики національного виховання.

Систематизовані й викладені в дисертаційному дослідженні Г.В. Білавич фактографічний матеріал й теоретичні висновки мають практичне значення, яке, насамперед, полягає в розробці й упровадженні спецкурсу «Теорія і практика виховання господарської культури дітей, юнацтва та дорослих у Західній Україні (кінець XIX – початок XX століття)» для студентів ВНЗ.

Результати дослідження можуть бути використані при: розробці освітніх програм і концепцій модернізації системи виховання учнівської та студентської молоді; організації, удосконаленні процесу виховання в різних типах навчальних закладів та підвищення кваліфікації вчителів; підготовці навчально-методичної літератури для загальноосвітніх шкіл; розробці та читанні лекційних і проведенні практичних занять з навчальних дисциплін «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи», а також різного роду спецкурсів тощо.

Ознайомлення зі змістом роботи переконує, що її авторка здійснила вагомий внесок у розвиток історико-педагогічних знань: вона істотно долучилася до розробки теоретико-методологічних основ господарського виховання, причому підійшла до цієї проблеми творчо, з позицій наукового дискурсу. У такому руслі була здійснена інтерпретація поняття «господарська культура», її складників у контексті історико-регіонального виміру, мети, завдань, чинників формування господарської культури тощо. Доволі новаторською виглядає авторська концепція виховання господарської культури особистості за умов трансформації української національної школи.

Дисертантка ввела до наукового обігу низку праць освітніх та громадських діячів (Адський, І. Антонів, В. Білавич, В. Баричко, М. Бартків, Л.Бачинський, М. Боровський, Б. Волинець, А. Гнатовський, М. Головчак та ін.), даних з історії розвитку господарської освіти на західноукраїнських землях (факти з історії розвитку фахових шкіл у Милованні, Шибалині, Заліщиках, Стрию, на північноукраїнських землях; економічної освіти в Галичині); відомості про форми масового громадського господарсько-економічного просвітництва дорослих (курси, екскурсії, виставки тощо), реконструювавши систему безперервної громадської господарської освіти учнів та дорослих на різних історичних етапах розвитку українства західного регіону, зокрема й на північноукраїнських землях, та ін.

У регіональному західноукраїнському вимірі Г.В. Білавич підійшла до визначення передумов становлення системи господарської освіти українських дітей та дорослих, розкрила тенденції формування її інституційної структури.

Про намагання цілісно дослідити порушену проблему свідчать такі підходи й напрацювання авторки. Зокрема, вона доволі переконливо обґрунтувала теоретико-методологічні засади дослідження, системно розкрила проблему виховання господарської культури як складне інтегроване особистісно орієнтоване явище та розглянула його в педагогічному, історичному, етнокультурному, економічному, філософсько-психологічному

вимірах. Заслуговує на увагу антропософсько-культурологічний та міждисциплінарний підходи до розгляду цього складного феномену – виховання господарської культури – крізь призму цінностей, знань, норм, зразків поведінки людини та соціальної пам'яті господарсько-економічного розвитку українців західного регіону, а діяльнісний, синергетичний та культурологічний підходи уможливили цілісний усебічний аналіз теорії та практики виховання господарської культури особистості на західноукраїнських землях означеного періоду як багатовимірною складною педагогічного явища, розгляд порушеної проблеми в контексті розвитку української етнопедагогічної традиції та крізь призму усної народної творчості й української класичної літератури.

Виправдано з огляду на соціальну структуру західноукраїнського населення досліджуваної доби та ідеологію економічного націоналізму є концентрування уваги дисертантки на вихованні господарської культури українських дітей та дорослого населення сільської місцевості.

Імпонує її аналітично-узагальнюючий підхід до вивчення широкого комплексу проблем розвитку теорії і практики виховання господарської культури учнів та дорослих в історичній ретроспективі. Цікавим і корисним для сучасної науки є узагальнення авторкою доробку тогочасних педагогів-новаторів щодо використання освітніх інновацій. Неабияке значення має й висвітлення наукових здобутків щодо методичного та організаційно-педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу в державних та приватних навчальних закладах різного рівня, а також розкриття внеску освітніх і громадських діячів у розробку теорії і практики підвищення господарської культури українських дівчат, виховання їх як добрих господинь, громадянок і патріоток.

Позитивної оцінки заслуговує й аналіз повчального для сьогодення досвіду господарсько-економічного виховання особистості в системі громадської позашкільної освіти (здобувач характеризує моделі цього

виховання в «дорості», пластову методику, розкриває феномен хліборобського вишколу молоді).

Науково значущими видаються одержані дисертанткою результати щодо дорослого населення в західноукраїнському регіональному вимірі. Ґрунтовним і новаторським є аналіз системи масового просвітництва як засобу поширення господарсько-економічних знань серед дорослого населення, квінтесенцією якого становила ідея «національної автаркії»: лише своїми силами, спираючись на власні природні, людські, матеріальні ресурси, можна забезпечити добробут та культурну зрілість українського народу, що змушений розвиватися у складі чужих державно-політичних систем.

Вмотивованим є висновок про організацію національного фронту українських товариств, який забезпечив розвиток ефективної позашкільної громадської (альтернативної до державної) системи масового господарсько-економічного просвітництва учнів та дорослих у Західній Україні досліджуваного періоду, створивши фактично «державу в державі», де функції урядових структур узяли на себе провідні українські інституції.

Значний інтерес становлять виявлені Г.В. Білавич продуктивні ідеї педагогів-новаторів щодо оптимізації процесу трудового виховання школярів у західному регіоні України за радянської доби, більшість з яких реалізовувалися на базі сільських шкіл (Рожнівська, Середньоберезівська, Яворівська середні школи на Івано-Франківщині; Гірська середня школа на Львівщині) та шкіл-інтернатів (Хустська, Нижньоворітська та інші на Закарпатті). Нині вони досить успішно можуть бути використані в процесі виховання господарської культури особистості.

Послідовний і логічний підхід автора до розв'язання висунених у роботі завдань знайшов концептуальне відображення у сформульованих висновках.

Ознайомлення з дисертаційним дослідженням дозволяє стверджувати, що воно є результатом тривалої копіткої роботи, відзначається високим рівнем науково-методологічних узагальнень та відображає належну фахову підготовку авторки. При написанні роботи було віднайдено, систематизовано

та проаналізовано 1726 найменувань джерел та літератури, з них 111 – архівні матеріали. Цінність роботи посилюють додатки, уміщені на 210 сторінках, що являють собою генезу проблеми виховання господарської культури особистості в Західній Україні досліджуваної доби в документах, фактах, ілюстраціях, світлинах тощо, а також десятки рисунків і таблиць, що відображають та увиразнюють різні аспекти аналізованої проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність забезпечені застосуванням комплексу взаємопов'язаних загальнонаукових та спеціальних методів (евристично-бібліографічний, історіографічний, генетичний, герменевтичний і парадигмальний, порівняльно-аналітичний, біографічний), які доповнюють і коригують один одного, відповідають меті та завданням дослідження; достатньо широкою географією публікацій; участю здобувача в конференціях різного рівня.

Водночас вважаємо за потрібне висловити деякі зауваження і побажання:

1. У вступній частині дисертації треба було чіткіше вказати, які документальні матеріали були введені в науковий обіг уперше.

2. Більш чіткого обґрунтування вимагає нижня хронологічна межа дослідження.

3. У роботі непрапомірно мало уваги відведено сім'ї як чиннику виховання господарської культури дітей у Західній Україні досліджуваного періоду.

4. Робота виграла б, якби авторка більш виразно розкрила вплив зарубіжної реформаторської педагогіки на теорію і практику виховання господарської культури особистості на західноукраїнських землях у першій третині XX століття.

5. Дослідниця загалом виправдано акцентує увагу на формуванні господарської культури сільських дітей та юнацтва, однак, на нашу думку, аналіз цієї діяльності щодо міської, зокрема ремісничої молоді, уможливив би більш широке та ґрунтовне висвітлення проблеми.

6. У роботі простежується певний територіальний дисбаланс при висвітленні теорії і практики виховання господарської культури учнів та дорослих у Західній Україні, адже автором більше уваги приділено Галичині.

7. Доцільно було б здійснити порівняльну характеристику змісту, методів, форм виховання господарської культури особистості за різних історичних періодів розвитку українства західного регіону.

Проте висловлені зауваження носять дискусійний, рекомендаційний характер та загалом не применшують науково-теоретичної і практичної значущості дисертаційної роботи, яка становить самостійне, оригінальне, завершене дослідження.

Сказане дозволяє констатувати, що дисертаційна робота «Теорія і практика виховання господарської культури учнів та дорослих у Західній Україні (друга половина XIX – середина 40-х років XX століття)» підготовлена на високому науково-методологічному рівні та містить ґрунтовні теоретичні висновки і практично значущі результати. Дисертація відповідає чинним вимогам до досліджень такого рівня, а її авторка – Білавич Галина Василівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, психології
й освітнього менеджменту

Херсонського державного університету

Н.В.Слюсаренко

Н.В.Слюсаренко



Н.В.Слюсаренко

В.А.Коробітська